hulk kaubateid lõunast, läänest, põhjast ja kirdest ja siit kaudu liikus rikkusi seetõttu rohkem kui ühestki teisest vene linnast.

Et kõnelda meile lähemaist Vene aladest, siis meenutatagu vaid seda, kuidas kolm varääg vürsti, Rurik, Sineus ja Truvor, endi asukohtadeks valisid kolm Põhja-Vene kõige tulusamat kaubanduslikku keskust: Novgorodi, Valgjärve ja Irboska. Novgorodi kaubanduslik osa ei vaja kommenteerimist. Valgjärv asetses elaval liiklemissoonel, mis viis Soome lahest ja Laadogalt Volgale. Irboska oli läbikäigukohaks liivlaste maalt sadamakohtadena tähtsailt Koiva ja Väina suudmeilt Venesse minevale liiklemisele. Irboska kaudu viis tee Pihkvasse ka Lõuna-Eestist (vrd. 6. joon.). Tartu tähtsus oli Irboska omast mitte vähem, ennemini suuremgi, kuna see valitses niihästi Põhja-Eestist Pihkvasse

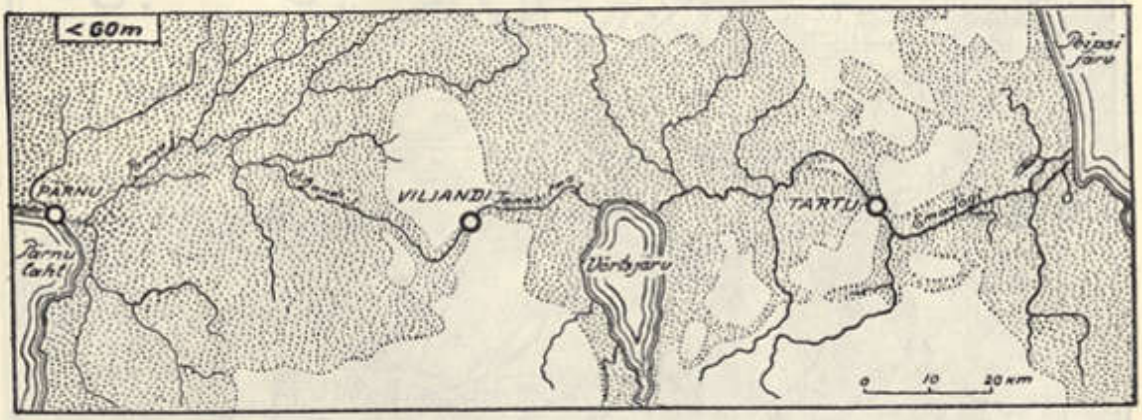

Joon. 1. Tartu ja Viljandi asend. Punkteeritud — peaasjalikult soised alad, mille kõrgus alla 60 m merepinnast, valged — kõrgemad.

ja Novgorodi suunduvat liiklemist kui ka suurt osa Põhja-Eesti ja Lõuna-Eesti (ning selle taga oleva Läti-Liivi maa-ala) vahelist suhtlemist.

Selle osa olid Tartule määranud enne kõike looduslikud põhjused ja tegurid. Neid tegureid on põhjalikult ja veenvalt selgitanud juba Edg. Kant Tartu koguteoses [3]. Tõstame neist mõned kõige olulisemad siin esile. Muinas-Eestil oli kolm suurt põhjast lõunasse kulgevat teed. Üks läks mööda Liivi lahe randa; seda kasustasid korduvalt sakslased oma retkedel Riiast Loode-Eestisse. Teine, tulles Tallinna ümbrusest ja Järvamaalt, läks läbi Sakala, minnes üle Viljandi oru praeguse Viljandi linna kohalt. Kolmas tuli Viru- ja osalt ka Järvamaalt, suundudes lõunasse mööda Põhja-Tartumaa moreenseljakuid, viis Tartu kohal üle Emajõe ja jätkus siis mööda muistse Oandi maakonna kõrgustikke lõuna poole. Nende liiklemissoonte vahelistele aladele on loodus põhja-lõuna-suunalisele läbikäimisele ette asetanud määratud tõkked: Viljandi ja Liivi lahe vahel on läbipäästamatud Pärnumaa rabad; Viljandi ja Tartu vahel on Võrtsjärve nõgu, mis madala soise alana levib

[3]) Vt. koguteos „Tartu", lk. 357 jj.

Tartu II, lk. 209